

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-62>

УДК 336.1:352; 658.1

ПЕРЕДУМОВИ САМОФІНАНСУВАННЯ ТАРИФНИХ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

PREREQUISITES FOR SELF-FINANCING OF TARIFF-BASED MUNICIPAL-OWNED ENTERPRISES

Багацька Катерина Володимирівнакандидат економічних наук, доцент,
Державний торговельно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2184-2971>**Bagatska Kateryna**

State University of Trade and Economics

Стаття присвячена обґрунтуванню передумов самофінансування тарифних комунальних підприємств на основі вивчення практики формування тарифу водоканалів обласних центрів України. Проаналізовано рівні закладання прибутку в інвестиційні програми підприємств та у вартість надання послуг з водопостачання та водовідведення на 1-ше та 2-ге півріччя 2023 року. Встановлено високий рівень прибутку в тарифі та підвищені тарифи у підприємств, які проводять оновлення основних засобів за міжнародними кредитними програмами. Проаналізовано фінансові результати цих підприємств довоєнного періоду в порівнянні з результатами 2022 року і встановлено чисті збитки. Обґрунтовано потенціал до самофінансування комунальних підприємств та доведено необхідність його зростання в умовах підвищеної небезпеки, пов'язаної з військовим станом.

Ключові слова: комунальне підприємство, самофінансування, інвестиційна програма, тариф, прибуток.

The article is dedicated to substantiating the prerequisites for self-financing of tariff-based communal enterprises based on the study of the practice of forming tariffs for water supply and wastewater treatment in the regional centers of Ukraine. Municipal-owned enterprises (MOEs) are an integral part of local economy, and according to the reports of the Antimonopoly Committee of Ukraine "On State Aid" [1], they are among the largest recipients of funds from local budgets. In conditions of martial law and a one-third decline in the country's GDP, the rational use of local budget resources becomes particularly relevant, which urges local authorities to optimize the directions of budgetary funds usage. The levels of profit embedding in investment programs of enterprises and the cost of providing water supply and wastewater services for the 1st-2nd half of 2023 were analyzed. A high level of profit in the tariff and increased tariffs in enterprises that update fixed assets under international credit programs was established. The financial results of the pre-war period were analyzed and compared with the results of 2022 of such enterprises, and net losses were established. The potential for self-financing of communal enterprises was substantiated, and the need for its growth in conditions of increased danger associated with martial law was proven. On the one hand, focusing on quality of service rather than profit is natural for municipal institutions as part of the community's life support system, which creates the necessary conditions for the functioning of commercial entities and the population. That is, first and foremost, municipal enterprises must provide high standards of service. On the other hand, the absence of incentives for self-financing creates an additional financial burden on the city budget as the main source of funding for capital investments and covering current financial needs. The state of war and the permanent threat of critical infrastructure damage create additional risks of excessive burden on city budgets that may arise in case of urgent repairs and restoration work on such enterprises. This burden risk will increase if municipal enterprises do not focus on increasing their share of earned capital in financing sources.

Keywords: municipal-owned enterprise, self-financing, investment program, tariff, profit.

Постановка проблеми. Комунальні підприємства (КП) є невід'ємною частиною місцевого господарства і, як свідчать звіти АМКУ «Про державну допомогу» [1], одними з найбільших отримувачів коштів місцевих бюджетів. В умовах воєнного стану і падіння

ВВП країни на третину, раціональне використання ресурсів місцевих бюджетів набуває особливої актуальності, що спонукає місцеву владу оптимізувати напрямки використання бюджетних коштів. Попри те, що за 2022 рік в цілому місцеві бюджети виконані з профі-

цитом в 70,8 млрд грн [2], перед місцевою владою більшості громад постають виклики, пов'язані з відновленням пошкодженої інфраструктури комунального сектору. В зв'язку з цим зростання рівня самофінансування КП є актуальним питанням для органів місцевого самоврядування. Адже КП мають потенційну здатність до самофінансування і капіталізації прибутку, оскільки їх діяльність передбачає можливість отримання цього прибутку і регулюється Господарським, а не Бюджетним кодексом. Проте за даними досліджень [3–5] КП часто неспроможні до капіталізації прибутку навіть на мінімальному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання оптимізації фінансового забезпечення комунальних підприємств актуалізувалося після проведення реформи децентралізації і наразі є предметом дискусії українських науковців. Зокрема, В. Козак, С. Москвін, В. Посполітак [6, с. 45], А. Максимчук [7] розглядають перспективи фінансового забезпечення КП через емісію власних облігацій або облігацій міських рад, Колосова [8] узагальнює досвід використання кредитування на рівні громад за програмами НЕФКО, С. Дорошенко [9], М. Забаштанський та А. Роговий [10] узагальнюють досвід Державно-приватного партнерства для фінансового забезпечення КП, О. Парубець та Д. Сугоняко [11] аналізують програми міжнародних організацій та підкреслюють необхідність застосування різноманітних ресурсів поряд з диференціацією методів і підходів формування капіталу КП, акцентуючи увагу на ДПП і муніципальному партнерстві для досягнення балансу інтересів комунального і приватного сектору в цій сфері. Разом з цим вивчення спроможностей комунальних підприємств до самофінансування проведене недостатньо, тому такому дослідженню присвячені дана стаття.

Метою статті є обґрунтування передумов самофінансування для тарифних комунальних підприємств на основі вивчення досвіду підприємств, що надають послуги з водопостачання та водовідведення обласних центрів України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під самофінансуванням в українській фінансовій науці традиційно розуміється здатність підприємства забезпечувати свої поточні та інвестиційні потреби за рахунок лише внутрішніх джерел, таких як чистий прибуток та амортизаційні відрахування. Причому вважаємо, що вага прибутку має домінувати, оскільки за рахунок лише амортиза-

ційних відрахувань підприємства не зможуть забезпечити розширене відтворення основних засобів та нематеріальних активів.

У розробленій асоціацією міст України «Стратегії розвитку житлово-комунального господарства України» однією зі стратегічних цілей є переведення галузі житлово-комунального господарства винятково в ринкове та конкурентне середовище; забезпечення масштабного впровадження енергоефективних заходів та технологій усіма суб'єктами галузі; створення ефективної системи встановлення тарифів, яка забезпечить бездотаційну роботу підприємств ЖКГ [11, с. 304].

Важливим кроком на шляху до зростання самофінансування КП, найважливіші з яких для громади є тарифними, є встановлення таких тарифів, які б забезпечували вказану ціль. Такими КП є підприємства транспорту, головним чином електротранспорту, метро, водоканали, підприємства теплопостачання та підприємства з вивозу та утилізації сміття. Слід підкреслити, що в деяких містах окремі тарифні КП передані в оренду, приватизовані або знаходяться в спільній з приватним капіталом власності.

Наприклад, серед водоканалів обласних центрів України Київський водоканал є акціонерним товариством з часткою міста понад 50%, Одеський водоканал переданий в оренду приватному ТОВ. Серед комунальних підприємств електротранспорту та автотранспорту обласних центрів лише Харківський електротранс має форму ТОВ, решта транспортних підприємств обласних центрів перебувають в комунальній власності, також три українських метрополітени є комунальними підприємствами. В сфері теплопостачання КП відсутні в Рівному і Сумах, в Ужгороді централізоване теплопостачання взагалі відсутнє. В Івано-Франківську та в Луцьку функціонує державне підприємство теплопостачання, проте воно перебуває у комунальній власності. В деяких містах теплопостачання надається КП і приватними підприємствами паралельно. В сфері вивозу і утилізації сміття в багатьох обласних центрах також присутня конкуренція на ринку. Так наприклад в Житомирі функціонує 3 компанії, лише одна з них у формі КП, аналогічно в Дніпрі, Харкові, Одесі, Херсоні, Львові. В Запоріжжі, Івано-Франківську, Сумах, Ужгороді, вивіз та утилізації сміття реалізується приватним сектором. Решта міст мають КП з утилізації сміття і не мають конкуренції.

Механізм фінансового забезпечення комунальних підприємств в системі місцевих

фінансів має починатися з тарифних КП. Тарифи на послуги, що надаються такими КП, регулюються Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП). Тарифні КП перед затвердженням тарифу в НКРЕКП спочатку формують інвестиційну програму, яку затверджує НКРЕКП (для тепло-, водопостачання і відведення і для постачання гарячої води). В інвестиційній програмі мають бути вказані джерела фінансування інвестицій. Як відомо, для розширеного відтворення важливо закладати в тариф також і прибуток.

В табл. 1 наведено частоту використання прибутку при формуванні джерел фінансування інвестиційної програми на 2022 р. підприємств, що надають послуги з водопоста-

чання та водовідведення обласних центрів України.

За даними таблиці, десять з 24-х міст, тобто 42%, взагалі не закладають прибуток у склад джерел фінансування інвестиційної діяльності, у трьох підприємств частка прибутку у джерелах фінансування інвестицій є невисокою – до 20%. Лише 8 міст (Вінниця, Краматорськ, Житомир, Івано-Франківськ, Кропивницький, Тернопіль, Черкаси, Чернігів) використовують банківські кредити за міжнародними програмами кредитування критичної інфраструктури. Тобто можна констатувати, що рівень самофінансування капітальних інвестицій для забезпечення розширеного відтворення і модернізації є недостатнім, на невисокому рівні використовується і кредитна підтримка міжнародних фінансових установ.

Таблиця 1

Використання прибутку як джерела фінансування в інвестиційних програмах на 2022 р. водоканалів обласних центрів України

Місто	Вартість інвестиційної програми, тис грн	Фінансується за рахунок прибутку, тис грн	Частка прибутку у фінансуванні інвестиційної програми, %
Вінниця	124355,88	17786,3	14,3
Дніпро (дані відсутні, є дані по Павлограду)	2372,53,	0	0
Краматорськ (Донецька область)	7258,98,	783,4	10,8
Житомир (на 2022-2026)	29531,12	20637,32	70
Запоріжжя	56467,31	0	0
Івано-Франківськ (2021 р)	62207,81	22757,69	36,6
Київ (АТ)	373133,38	20452,18	5,5
Кропивницький	799492,3	294370,7	36,8
Львів	28429,95	0	0
Луцьк	3745,47	0	0
Одеса (ТОВ)	138788,46	0	0
Полтава	4721,77	0	0
Суми (на 2022-2026)	91531,45	0	0
Тернопіль	424813,8	110663,41	26
Ужгород	10878	0	0
Хмельницький	12170,40	0	0
Черкаси	192253,63	60347,09	31
Чернігів	101514,35	70516,49	69,5
Чернівці	33038,31	0	0

*у зв'язку з введенням 24.02.2022 воєнного стану на всій території України окремі підприємства не оприлюднюють інформацію, що надається у формі відкритих даних: Миколаїв, Херсон, Харків, Рівне, Дніпро відповідно п. 2 постанови НКРЕКП від 10 травня 2022 року № 466

Джерело: складено автором за даними [12]

Можливість самофінансування і капіталізації тарифних КП закладені і на законодавчому рівні. Так, ЗУ «Про ціни і ціноутворення» [13] передбачається фінансування за рахунок прибутку т. зв. інвестиційної складової. Підкреслимо, що частка прибутку як джерела фінансування інвестиційної програми не лімітується законодавчо на відміну від частки прибутку в тарифі. Відповідно до Порядку формування тарифів на централізоване водопостачання та централізоване водовідведення № 291 від 03.04.2019 р.: «До тарифів на централізоване водопостачання та/або централізоване водовідведення включається планований прибуток, який визначається як сума коштів, що додається до суми повної планованої собівартості і спрямовується на здійснення заходів інвестиційної програми, погашення основної суми запозичень (кредитів/позик) та/

або інвестування за рахунок власного капіталу в необоротні матеріальні та нематеріальні активи для провадження ліцензованої діяльності, забезпечення необхідного рівня прибутковості капіталу власників (нарахування дивідендів), відрахування до резервного капіталу, а також відшкодування витрат з податку на прибуток та забезпечення обігових коштів» [14]. При цьому планований прибуток може включати обігові кошти у розмірі, що не перевищує 4-х відсотків повної планової собівартості централізованого водопостачання та централізованого водовідведення (без урахування витрат на відшкодування втрат). Аналогічні норми передбачені для тарифів на тепlopостачання. Для тарифу на постачання гарячої води планова норма прибутку не лімітується.

Дані таблиці свідчать про наявність 5-ти міст, які закладають в тариф доволі високі

Таблиця 2

Суми і частки прибутку як джерела фінансування, що враховуються при затвердженні тарифу на водопостачання на 1-ше півр. 2023 р. водоканалів обласних центрів України

Місто	Вартість централізованого водопостачання і водовідведення, тис грн	Сума прибутку у вартості централізованого водопостачання і водовідведення, тис грн	Сума прибутку на 1 кв м	Частка прибутку у вартості централізованого водопостачання і водовідведення, %
Вінниця	523 967,43	32 646,58	1,89	6,2%
Дніпро	1 846 693,23	43 526,12	0,71	2,4%
Краматорськ (Донецька область)	201 425,71	5 547,14	0,85	2,8%
Житомир	487 639,10	128 261,18	11,22	26,3%
Запоріжжя	1 111 556,19	27 436,53	0,66	2,5%
Івано-Франківськ	280 781,87	31 963,44	2,95	11,4%
Київ (АТ)	4 899 179,49	136 532,06	0,88	2,8%
Кропивницький	607 766,38	46 975,37	3,50	7,7%
Львів	1 122 603,39	22 011,83	0,45	2,0%
Луцьк	274 996,14	6 340,28	0,61	2,3%
Одеса (ТОВ)	2 044 754,70	48 684,64	0,77	2,4%
Полтава	508 548,14	11 725,03	0,81	2,3%
Рівне	355 082,93	6 962,40	0,67	2,0%
Суми	367 824,22	8 616,58	0,70	2,3%
Тернопіль	387 733,38	96 938,77	9,25	25,0%
Ужгород	229 770,84	4 657,20	0,84	2,0%
Хмельницький	319 721,22	7 641,53	0,62	2,4%
Черкаси	449 995,73	58 611,95	3,77	13,0%
Чернігів	351 524,54	61 119,64	5,80	17,4%
Чернівці	334 316,95	6 792,08	0,52	2,0%

Джерело: розраховано автором на основі [12]

частки прибутку – від 11,4 до 26,3%, два міста планують прибуток в тарифі на рівні від 6,2% та 7,7%, решта міст закладають в тариф близько 2,0-2,8% прибутку, яким є прибуток до оподаткування (рис. 1).

Зазначимо, що водоканали з високою часткою прибутку в тарифі є позичальниками за кредитними програмами МБРР, ЄБРР та СБ, тобто вони планують фінансову спроможність погашати позикові кошти і закладають в тариф позитивне плече фінансового важеля. Планове підвищення тарифів на 2-ге півр. 2023 р. не призвело до перегрупування підприємств стосовно планування прибутку в структурі тарифу. Підприємства-лідери по закладанню прибутку в тариф ще збільшили його частку, по решті підприємств, окрім Чернівецького водоканалу, частка не змінилась.

В містах Хмельницький та Суми водоканали в 2022 р. модернізувалися за грантовою програмою НЕФКО. Тарифи на водопостачання та водовідведення на 2023 р. наведені в рис. 2.

З діаграми 2 випливає, що лише чотири з 8-ми водоканалів, що мають високі частки прибутку в розрахунку тарифу, знаходяться в групі КП з найвищими тарифами на воду. А наприклад, Вінницький водоканал з част-

кою прибутку в тарифі на рівні 10%, 2-му півр. 2023 р. має тариф 34,59 грн/м³, що є меншим за середній тариф по обласних центрах, який дорівнює 35,653 грн/м³. Висока частка прибутку у формуванні тарифу не призвела до його суттєвого підвищення і для водоканалу м. Івано-Франківськ, тариф якого на 2-ге півр. 2023 склав 30,24 грн/м³.

Якщо звернути увагу на фінансові результати КП з найвищими тарифами, то Кропивницький водоканал в 2022 р. отримав 41 млн грн збитку проти 51 млн в 2021 р. Водоканал м. Житомир завершив 2022 р. зі збитком у 20 млн проти 30,45 млн прибутку в 2021 р., проте підприємство мало в 2022 р. позитивний чистий операційний грошовий потік в сумі 53,6 млн. Водоканал Тернополю також мав збиток в 2022 р. в сумі 110,9 млн грн проти прибутку в 14,9 млн в 2021 р. Аналогічно – Чернігів: 107,5 мл збитку в 2022 р. проти 57,6 млн прибутку в 2021 р. Водоканал м. Чернівці, міста з низьким тарифом на воду, за 1-ше півр. 2022 р. мав збиток 25,7 млн грн. Збитки українських водоканалів у 2022 році передусім спричинені і воєнним станом, пошкодженнями інфраструктури внаслідок ракетних обстрілів, в Північно-Східних та центральних областях погіршення фінансового результату

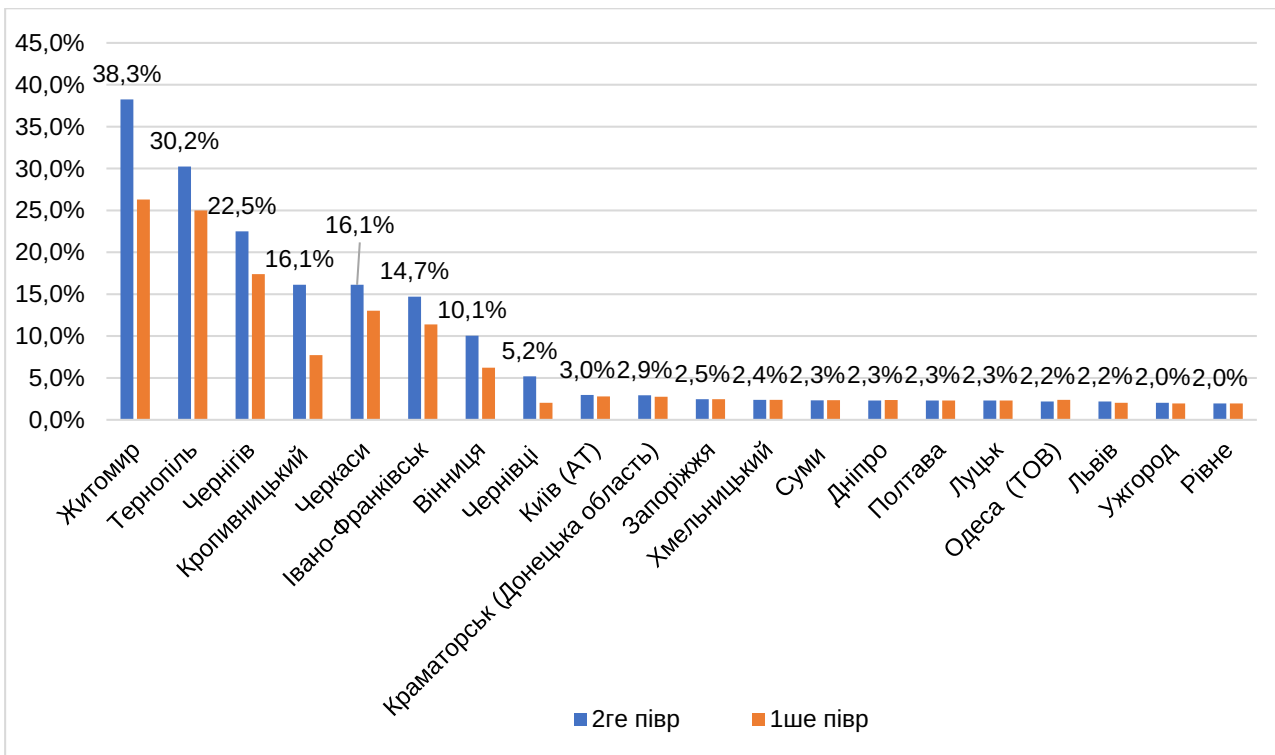

Рис. 1. Частка прибутку у вартості водопостачання та водовідведення на 1-ше та 2-ге півр. 2023 р.

Джерело: розраховано автором на основі [12]

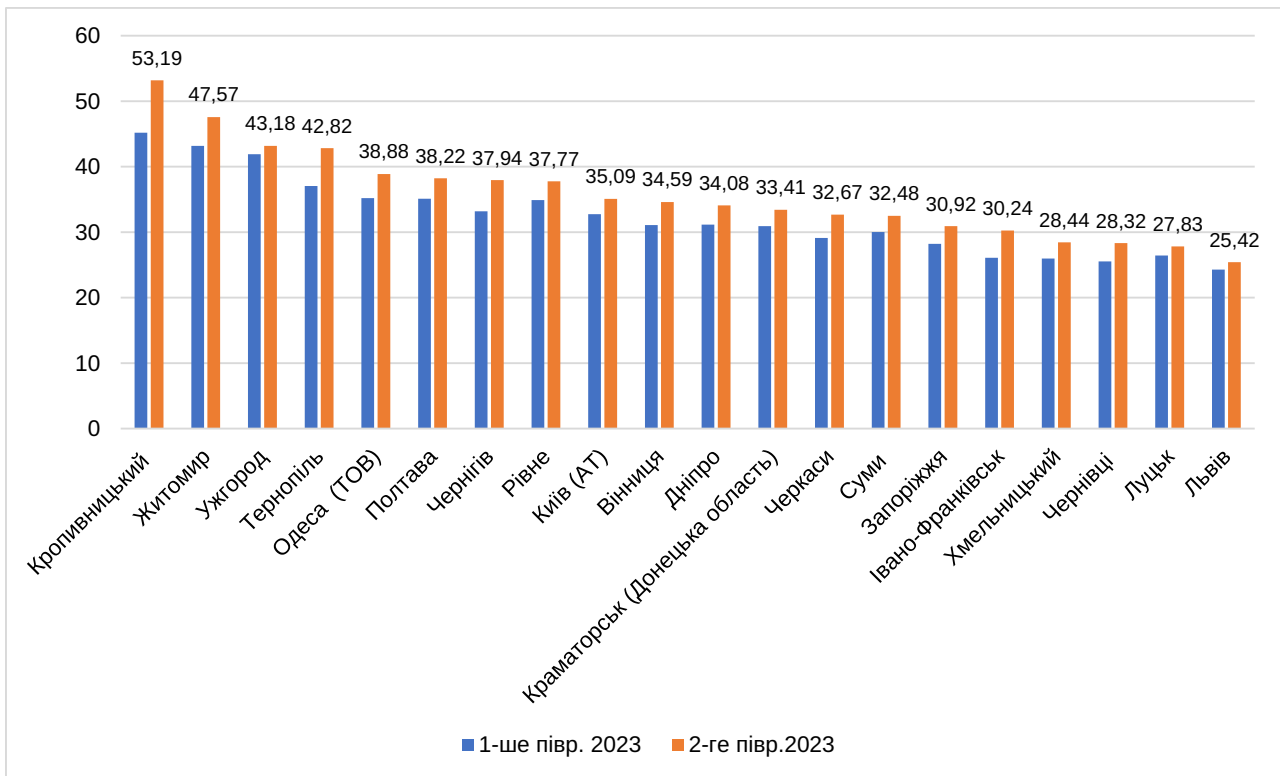

Рис. 2. Тариф на водопостачання і водовідведення на 2023 р., грн/м³

Джерело: побудовано автором на основі [12]

КП посилюється і диспропорціями в структурі надання послуг та їх споживання.

Отже, на прикладі водоканалів можна констатувати, що встановлення достатньої частки прибутку в тарифі сприяє капіталізації КП і зменшує навантаження на місцевий бюджет. Використання ж міжнародного грантового і позикового капіталу підвищує фінансову дисципліну, підзвітність та прозорість таких підприємств.

Висновки. Аналіз джерел фінансування інвестиційних програм та формування тарифів на воду обласних центрів України показав, що потенційні можливості до зростання частки прибутку в тарифі є, і за виникнення відповідних обставин (як то відновлення матеріальної бази за рахунок міжнародних програм), КП використовують ці можливості і закладають в тариф високі рівні прибутковості. Тому можна припустити, що рішення про залишення мінімального рівня прибутковості в тарифі лежить більше у політичний, а не у економічний площині. З одного боку, орієнтація не на прибуток, а на якість надання послуг є природньою для комунальних інституцій як частини системи життєзабезпечення громади, що створює необхідні умови для функціонування комерційних суб'єктів госпо-

дарювання та населення. Тобто передусім КП мають забезпечувати високі стандарти надання послуг. З іншого боку, відсутність стимулів до самофінансування створює додатковий фінансовий тягар на бюджет міста як основного джерела фінансування капітальних інвестицій і покриття поточних фінансових потреб. Тому в багатьох містах ще до війни всередині бюджетного періоду з'являлися зміни до рішення про місцеві бюджети про виділення фінансової підтримки неспроможним комунальним підприємствам. У підсумку, збитки КП все одно покривались платниками податків [15]. Наразі необхідно покривати і збитки тарифних КП за 2022 рік, і не виключено, що і за 2023-й, що може стати зависоким тягарем для міських бюджетів.

Воєнний стан і перманентна загроза пошкодження критичної інфраструктури спричиняють додаткові ризики надмірного навантаження на міські бюджети, яке може виникати у разі необхідності здійснення термінового ремонту і відновлення роботи такого підприємств. І цей ризик навантаження зростатиме, якщо комунальні підприємства не будуть орієнтуватися на збільшення частки власного заробленого капіталу у джерелах фінансування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аналіз деяких чинників впливу державних та комунальних підприємств на конкуренцію на товарних ринках. Київ : АМКУ, 2022. 109 с. URL: <https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/613/5d9/a4c/6135d9a4c238a290240634.pdf>.
2. Онищук І. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2022 рік. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16105>.
3. Багацька К. В. За крок до банкрутства. Чому більшість комунальних підприємств є неефективними та збитковими і як це можна змінити. *Українська правда*. 20.10.2020. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/10/20/666444>.
4. Прохоров Б. Що робити Києву з комунальними підприємствами. Дослідження. 15.06.2021. / Б. Прохоров, Г. Бабакішієва, К. Багацька, О. Зеленьк. // Центр економічних стратегій. URL: <https://ces.org.ua/kyiv-municipal-enterprises-papers>.
5. Жулін О., Зеленьк-Джунь Л. Управління фінансовими ресурсами комунальних підприємств і перспективи їх розвитку. *Бізнес-інформ*. 2020. № 7. С. 174–180. URL: http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2020-7_0-pages-174_180.pdf.
6. Фінансові інструменти: міжнародний досвід випусків муніципальних облігацій : навчальний посібник / В. І. Козак, С. О. Москвін, В. В. Посполітак. Київ : DESPRO, 2020. 109 с.
7. Максимчук А. Місцеві запозичення як джерело здійснення капітальних видатків місцевих бюджетів. *Світ фінансів*. 2019. № 2(59). С. 98–108.
8. Колосова В. П. Співпраця НЕФКО з Україною: стан і проблеми. Національний інститут стратегічних досліджень. 2022. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-04/nefko.pdf>.
9. Дорошенко С. О. Механізм фінансування державно-приватного партнерства. *Держава і регіони*. 2013. № 1. С. 60–66.
10. Забаштанський М., Роговий А. Сучасні аспекти фінансового забезпечення інвестиційної діяльності на засадах державно-приватного партнерства. *Науковий вісник Полісся*. 2020. № 2(21). С. 121–128.
11. Парубець О. М., Сугоняко Д. О., Краснянська Ю. В. Напрями вдосконалення механізму фінансування житлово-комунального господарства України. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2017. № 3 (08). С. 302–306.
12. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. Офіційний сайт. URL: <https://www.nerc.gov.ua/project-decisions>.
13. Про ціни і ціноутворення. Закон України № 5007-VI редакції від 09.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17#Text>
14. Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на комунальні послуги. Постанова КМУ № 869 в редакції від 09.06.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/869-2011-%D0%BF#n20>.
15. Багацька К.В. Як платники податків фінансують збиткові комунальні підприємства (Дослідження). Главком. 13.12.2018. URL: <https://glavcom.ua/economics/finances/yak-platniki-podatktiv-finansuyut-zbitkovi-komunalni-pidprijemstva-doslidzhennya-552779.html>.

REFERENCES:

1. Analiz deiakykh chynnykiv vplyvu derzhavnykh ta komunalnykh pidpriemstv na konkurentsiiu na tovarnykh rynkakh (2022) [Analysis of some factors influencing competition in product markets by state and municipal enterprises]. *The Antimonopoly Committee of Ukraine*. 109 p. Available at: <https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/613/5d9/a4c/6135d9a4c238a290240634.pdf>.
2. Onyshchuk I. (2023). Analiz vykonannia mistsevykh biudzhetiv za 2022 rik [Analysis of local budgets performance in 2022]. Available at: <https://decentralization.gov.ua/news/16105>.
3. Bagatska K. (2020) Za krok do bankrutstva. Chomu bil'shist' komunal'nykh pidpriyemstv ye neefektyvnyu ta zbytkovymu i yak tse mozhna zminyty [One step away from bankruptcy. Why most communal enterprises are inefficient and unprofitable and how to change that]. *Ukrainins'ka Pravda – The truth of Ukraine*. 20.10.2020. Available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/10/20/666444>.
4. Prohorov B., Babakishiyeva H., Bagatska K. and Zelenyak O. (2021). Shcho robyty Kyievu z komunalnymy pidpriyemstvamy. Doslidzhennia [What to do with communal enterprises in Kyiv. Research]. *Center for Economic Strategies*. Available at: <https://ces.org.ua/kyiv-municipal-enterprises-papers>.
5. Zhulin O., Zelenyuk-Dzhun L. (2020) Upravlinnya finansovymy resursamy komunal'nykh pidpriyemstv i perspektyvy yikh rozvytku. [Management of financial resources of communal enterprises and prospects for their

development]. *Business-Inform*, 7, 174–180. Available at: http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2020-7_0-pages-174_180.pdf.

6. Kozak V. I., Moskvina S. O. and Pospolita V. V. (2020) *Finansovi instrumenty: mizhnarodnyi dosvid vypuskiv munitsypalnykh oblihatzii: navchalnyi posibnyk* [Financial instruments: international experience of issuing municipal bonds: a textbook]. DESPRO, 109 p.

7. Maksymchuk A. (2019). Mistsevi zapozychennya yak dzherelo zdiysnennya kapital'nykh vydatkiv mistsevykh biudzhetyv [Local borrowings as a source of capital expenditures for local budgets]. *Svit Finansiv – World of Finance*, 2(59), 98–108

8. Kolosova V.P. (2022). Spivpratsia NEFKO z Ukrainoiu: stan i problemy [NEFKO collaboration with Ukraine] *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen – National Institute of strategic studies*. Available at: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-04/nefko.pdf>

9. Doroshenko S. O. (2013). Mekhanizm finansuvannya derzhavno-pryvatnoho partnerstva [Mechanism of financing public-private partnership]. *Derzhava I rehiony – State and Regions*, 1, 60–66.

10. Zabashchanskyi M., Rohovy A. (2020) Suchasni aspekty finansovoho zabezpechennya investytsiynoyi diyalnosti na zasadakh derzhavno-pryvatnoho partnerstva. [Modern aspects of financial support for investment activities based on public-private partnership principles]. *Naukovyi visnyk Polissia – Scientific Bulletin of Polissia*, 2(21), 121–128.

11. O. M. Parubets, D. O. Suhlyanko, and Yu. V. Krasnyanska. Napryamy vdoskonalennya mekhanizmu finansuvannya zhytlovo-komunalnoho hospodarstva Ukrainy [Directions for improving the mechanism of financing housing and communal services in Ukraine]. *Skhidna Yevropa: Ekonomika, Biznes ta Upravlinnia – Eastern Europe: Economics, Business and Management*, 3(08), 302–306.

12. Natsional'na komisiya, shcho zdiysnyue derzhavne rehulyuvannya u sferakh enerhetyky ta komunal'nykh posluh. Ofitsiynyy sajt [The National Commission carrying out state regulation in the spheres of energy and communal services. Official site]. Available at: <https://www.nerc.gov.ua/project-decisions> .

13. Pro tsiny i tsinoutvorennia. Zakon Ukrainy [About Prices and Pricing, The Law of Ukraine]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17#Text>.

14. Pro zabezpechennya yedynoho pidkhodu do formuvannya tarifiv na komunalni posluhy. Postanova KMU [On ensuring a unified approach to the formation of tariffs for communal services. Resolution of the CMU]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/869-2011-%D0%BF#n20>.

15. Bagatska K. (2018). Yak platnyky podatkov finansuyut zbytkovi komunal'ni pidpryyemstva (Doslidzhennya) [How do the tax payers finance the municipal-owned enterprises' losses (Research)]. *Glavkom*. Retrieved from: <https://glavcom.ua/economics/finances/yak-platniki-podatkov-finansuyut-zbitkovi-komunalni-pidpryyemstva-doslidzhennya-552779.html>.